

Journal
of Integrated Sciences

01

มรดกของเจิ้งเหอ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

Zheng He's Legacies
in Southeast Asia

ลธิธิพล เครือรัฐติกาล
Sitthiphon Kruarattikan

บทคัดย่อ

การเดินทางของจีนสมัยราชวงศ์หมิงนำโดยขันทีจีนมุสลิมนามว่า เจิ้งเหอ ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 15 ส่งผลต่อการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างใหญ่หลวง บทความนี้สำรวจงานศึกษา ที่เกี่ยวข้องเพื่อชี้ให้เห็นมรดกของเขาในภูมิภาคแห่งนี้ ซึ่งได้แก่ (1) ความเจริญ ของมะละกาในฐานะเมืองท่าแลกเปลี่ยนสินค้า (2) การเกิดยุคการค้าและ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ (3) การแพร่กระจายของศาสนาอิสลาม และ (4) เรือสำเภาและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับเจิ้งเหอ

คำสำคัญ

จีน; เอเชียตะวันออกเฉียงใต้; เจิ้งเหอ

Abstracts

The Ming maritime voyages led by Muslim Chinese eunuch Zheng He in the early 15th century had tremendous impacts on Southeast Asia's politics, economy, society, and culture. The article aims to explore relevant studies to indicate his legacies in the region, which are (1) the rise of Malacca as an entrepôt; (2) the so-called “Age of Commerce” and absolutism; (3) the spread of Islam; and (4) tales and sacred places related to Zheng He.

Keywords

China; Southeast Asia, Zheng He

● บทนำ

การเดินทางของจีนที่จีนมุสลิมนามว่า เจิ้งเหอ (Zheng He) ถือเป็นเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์โลก กล่าวคือ ในช่วง ค.ศ. 1405 - 1433 จักรพรรดิหย่งเล่อ (Yongle) และจักรพรรดิเซวียนเต๋อ (Xuande) แห่งราชวงศ์หมิงมีพระราชโองการให้นำกองเรือขนาดใหญ่ราว 200 ลำออกไปท่องทะเลจีนใต้และมหาสมุทรอินเดียรวมกัน 7 ครั้ง และติดต่อกับอาณาจักรต่างๆ 36 แห่ง¹ โดยไปไกลที่สุดถึงชายฝั่งตะวันออกของทวีปแอฟริกา การเดินทางครั้งนี้นอกจากจะขยายเกียรติภูมิและความยิ่งใหญ่ของจีนแล้ว ยังมีความสำคัญในประวัติศาสตร์การเดินทางเรืออีกด้วย เพราะเกิดขึ้นเกือบ 100 ปีก่อนที่มหาอำนาจตะวันตกอย่างโปรตุเกสจะสามารถเดินเรืออ้อมทวีปแอฟริกาไปยังอินเดียสำเร็จ ดังที่เอ็ดวิน โอ. ไรสเซอร์ (Edwin O. Reischauer) และจอห์น เค. แฟร์แบงก์ (John K. Fairbank) นักวิชาการด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาคนสำคัญของสหรัฐอเมริกาในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ได้ยกย่องว่าการเดินทางของเจิ้งเหอเป็นความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน (ไรสเซอร์ และแฟร์แบงก์, 2510, น. 644)

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นภูมิภาคหนึ่งที่เจิ้งเหอเดินทางเรือผ่านทุกครั้งที่การเดินทางของเขาทิ้งมรดกอันใหญ่หลวงที่ส่งผลต่อการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของภูมิภาคนี้ บทความนี้นำเนื้อหาจากวิทยานิพนธ์ของผู้เขียนเรื่อง “ภาพลักษณ์ของเจิ้งเหอในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของจีน” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2553

1 นับตามที่ปรากฏในประวัติของเจิ้งเหอใน หมิงสี่ (ประวัติศาสตร์ราชวงศ์หมิงฉบับหลวง) ซึ่งนักประวัติศาสตร์ ราชวงศ์ชิงเรียบเรียงเสร็จเมื่อ ค.ศ. 1739 ตูราลเยอได้ตีพิมพ์ภาคผนวก 1 ของ Dreyer (2007, p. 190)

โดยมุ่งสำรวจมรดกของเจิ้งเหอในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ผ่านงานศึกษาของนักวิชาการ โดยใช้ให้เห็นมรดกสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ (1) ความเจริญของมะละกาในฐานะเมืองท่าแลกเปลี่ยนสินค้า (2) การเกิดยุคการค้าและสมบูรณ์ญาสิทธิราชย์ (3) การแพร่กระจายของศาสนาอิสลาม และ (4) เรื่องเล่าและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับเจิ้งเหอ

● ความเจริญของมะละกา

ในฐานะเมืองท่าแลกเปลี่ยนสินค้า

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นดินแดนที่มีปฏิสัมพันธ์กับจีนในทางเมืองเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมมาเป็นเวลานานนับพันปีแล้ว โดยมีหลักฐานการติดต่อในระบบบรรณาการระหว่างจีนกับอาณาจักรฟูนันบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง ตั้งแต่ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 3 (ฮอลล์, 2549, น. 27-33) อิทธิพลทางการเมืองและวัฒนธรรมของจีนปรากฏชัดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป ดังกรณีของเวียดนามซึ่งตกอยู่ภายใต้การปกครองของจีนตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 1 จนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 10 เมื่อราชวงศ์ถังล่มสลายลงและจีนเข้าสู่ยุคแห่งความแตกแยก เวียดนามจึงสามารถปลดแอกตนเองได้สำเร็จ แต่เวียดนามก็ยังคงรักษาความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการกับจีนและรับเอารูปแบบการปกครองตามลัทธิขงจื๊ามาใช้ตราจนถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 หรืออีกกรณีหนึ่งคือ พม่า ซึ่งการรุกรานของราชวงศ์หยวนของจีนได้นำไปสู่การล่มสลายของจักรวรรดิพุกามใน ค.ศ. 1287 กล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า จีนเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเจริญและการล่มสลายของอาณาจักรต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป

แม้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นสมุทรจะห่างไกลจากจีนและได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากจีนน้อยกว่าภาคพื้นทวีป แต่จีนก็มีอิทธิพลต่อการเมือง

และเศรษฐกิจในแถบนี้ไม่น้อย การที่จีนเป็นอาณาจักรใหญ่ที่ผู้กระบบบรรณาการเข้ากับการให้สิทธิพิเศษทางการค้าแก่รัฐบรรณาการ ทำให้อาณาจักรต่างๆพากันแสวงหาการรับรองจากจีน ซึ่งช่วยให้อาณาจักรเหล่านี้ได้เปรียบเหนืออาณาจักรข้างเคียงหรืออาณาจักรคู่แข่ง เห็นได้จากกรณีของอาณาจักรศรีวิชัยซึ่งกลายเป็นมหาอำนาจทางทะเลชั้นนำของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 7 - 13 ดังที่มิลตัน ออสบอร์น (Milton Osborne) บรรยายว่า

ข้อเท็จจริงของการเป็นรัฐบรรณาการ แน่นนอนว่า ย่อมเป็นเรื่องของการตกลงที่จะไม่กระทำการใดๆ เป็นปฏิปักษ์ต่อผลประโยชน์ของจีน แต่สัมพันธภาพนี้ยังมีอีกด้วยว่า จีนจะปกป้องผลประโยชน์ของรัฐบรรณาการของตนจากผู้ที่อาจจะลงตีด้วย สิ่งสำคัญที่สุดสำหรับรัฐที่ทำการค้าอย่างศรีวิชัยคือ การได้รับการรับรองจากจีน ซึ่งก็เป็นไปพร้อมๆ กับการได้รับสถานะภาพรัฐบรรณาการ สถานภาพนี้เชื่อมโยงกับสิทธิที่จะค้าขายกับจีนด้วย เมื่อจีนมอบสถานะดังกล่าวให้แก่ศรีวิชัย รัฐบาลค้าทางทะเลอื่นๆ ซึ่งเป็นคู่แข่งของศรีวิชัยจะตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบอย่างร้ายแรงทีเดียว (ออสบอร์น, 2544, น. 39)

ในคริสต์ศตวรรษที่ 15 ได้เกิดอาณาจักรการค้าทางทะเลใหม่ในแหลมมลายู นามว่า มะละกา ซึ่งงานศึกษาของสุพัฒน์ ัญญะวิบูลย์ (2539) และโอ. ดับเบิลยู. โวลเตอร์ส (Wolters, 1970) ชี้ให้เห็นว่ากองเรือของเจิ้งเหอและการสนับสนุนจากราชวงศ์หมิงมีส่วนสำคัญอย่างมาก อาณาจักรนี้ก่อตั้งขึ้นในต้นทศวรรษ 1400 โดยเจ้าชายปรเมศวร (Paramesvara) แห่งราชวงศ์ปาเล็มบังบนเกาะสุมาตรา ผู้ต้องการหนีการครอบงำของอาณาจักรมัชปาหิต ปัญหาสำคัญที่มะละกาต้องเผชิญมี 2 ประการ คือ (1) สภาพดินที่ไม่เหมาะต่อการเพาะปลูก ทำให้ผู้คนต้องยังชีพด้วยการทำประมง และ (2) ความพยายามของอาณาจักร

อยุธยาและมณฑลพายัพที่จะขยายอำนาจเข้ามา มะละกาจึงรีบสถาปนาความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการกับจีนเมื่อ ค.ศ. 1405 ดังปรากฏในบันทึกของหม่าฮวน (Ma Huan) ซึ่งร่วมเดินทางไปกับเจิ้งเหอว่า

แต่ก่อนสถานที่นี้ไม่มีสถานะเป็น ‘ประเทศ’ . . . ไม่มีพระเจ้าแผ่นดินของตนเอง ปกครองโดยเพียงหัวหน้าคนเดียวเท่านั้น แผ่นดินนี้เป็นเขตอำนาจของประเทศสยาม (สยาม- ผู้เขียน) โดยทุกปีต้องส่งบรรณาการเป็นเงินจำนวน 40 เหลียง (47.96 ออนซ์ – ผู้เขียน) ถ้าไม่ส่งบรรณาการไป ประเทศสยาม-หลวงจะส่งทหารเข้ามาโจมตี

ในปีที่ 7 แห่งรัชสมัยหย่งเล่อ (ค.ศ. 1409 – ผู้เขียน) . . . ราชทูตมหาขันทีเจิ้งเหอและคณะนำพระราชโองการของจักรพรรดิ พร้อมด้วยตราเงิน 2 ตรา หมวก 1 ใบ เข็มขัดและเสื้อคลุมมามอบให้แก่หัวหน้าเจิ้งเหอได้ปักป้ายจารึกและยกสถานที่นี้เป็นนคร ซึ่งต่อมาเรียกว่า ‘ประเทศหม่าน-ล่า-เจีย’ (มะละกา – ผู้เขียน) หลังจากนั้นเขียน-หลวงก็ไม่กล้ามารุกราน

หัวหน้าผู้ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพระเจ้าแผ่นดินได้นำพระชายาและพระโอรสเดินทางไปยังเมืองหลวงเพื่อขอบพระทัยและนำผลิตผลท้องถิ่นถวายเป็นเครื่องบรรณาการ และราชสำนักได้มอบเรือเดินสมุทรเพื่อให้พระองค์สามารถเดินทางกลับไปปกครองประเทศได้ (Ma Huan, 1997, p. 108-109)

โวลเตอร์ส (Wolters, 1970, pp. 154-155) มองว่าการยอมเป็นรัฐบรรณาการทำให้มะละกามีสถานะเทียบเท่ากับอยุธยาและมณฑลพายัพ และอำนาจทางทะเลของจีนที่แสดงออกผ่านกองเรือของเจิ้งเหอทำให้ทั้งสองอาณาจักรต่างเกรงใจจีนและมีความยับยั้งชั่งใจมากขึ้นในการขยายอำนาจเข้าสู่มะละกาหรือกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า จีนเป็นหลักประกันความมั่นคงให้กับอาณาจักรที่

เกิดใหม่อย่างมะละกา ขณะที่สุพัฒน์ ธัญญวิบูลย์ (2539, น. 44-51) มองว่าการเปิดความสัมพันธ์กับจีนทำให้มะละกาได้สิทธิในการค้าขายกับจีน การปรากฏตัวของกองเรือและสินค้าจีนที่มะละกาช่วยดึงดูดพ่อค้าจากดินแดนต่างๆไม่ว่าจะเป็นหมู่เกาะเครื่องเทศ ฟิลิปปินส์ อยุธยา พะโค รวมไปถึงดินแดนที่อยู่ห่างไกลอย่างตะวันออกกลางและเปอร์เซียให้เข้ามาค้าขาย จนมะละกากลายเป็นเมืองท่าแลกเปลี่ยนสินค้า (entrepôt) ที่สำคัญของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในคริสต์ศตวรรษที่ 15 และถึงแม้ว่าจีนจะยกเลิกนโยบายกองเรือหลัง ค.ศ. 1433 แต่ก็ได้ส่งผลทางลบต่อมะละกา เพราะในช่วงดังกล่าวมะละกาได้มีรากฐานทางการเมืองและการค้าที่มั่นคงแล้วและมีความเจริญรุ่งเรืองเรื่อยมาจนตกอยู่ภายใต้การยึดครองของโปรตุเกสใน ค.ศ. 1511

● การเกิดยุคการค้าและสมบูรณาญาสิทธิราชย์

นอกจากมะละกาแล้ว การเดินเรือของเจิ้งเหอยังส่งผลโดยรวมต่อเศรษฐกิจและการเมืองของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกด้วย นักวิชาการคนสำคัญที่นำเสนอแนวคิดนี้คือ แอนโทนี ริด (Anthony Reid) เขาตั้งข้อสังเกตว่า ก่อน ค.ศ. 1400 การค้าทางทะเลระหว่างมหาสมุทรอินเดียกับทะเลจีนใต้ซบเซาลง อันเป็นผลมาจากการระบาดของกาฬโรคในยุโรปช่วง ค.ศ. 1346 - 1348 ความขัดแย้งระหว่างชาวคริสต์กับมุสลิมในแถบตะวันออกของทะเลเมดิเตอร์เรเนียน และนโยบายห้ามการค้าทางทะเลของจีนในต้นราชวงศ์หมิง แต่เมื่อพ้น ค.ศ. 1400 ไปแล้ว การค้าทางทะเลก็กลับมาคึกคัก เห็นได้จากการส่งออกเครื่องเทศและพริกไทยของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไปยังตลาดต่างๆ ได้เพิ่มขึ้นมาก โดยเฉพาะตลาดจีนและยุโรป และเป็นจุดเริ่มต้นของยุคการค้า (The Age of Commerce) ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งกินเวลาไปถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 17 ริดมองว่าเรื่องดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการเดินเรือของเจิ้งเหอ ดังที่เขาอธิบายว่า

ดูเหมือนจะไม่มีข้อสงสัยเลยว่า กองเรือที่จักรพรรดิหย่งเล่อแห่งราชวงศ์หมิง (1402-24) ส่งไปเพื่อการค้า 6 ครั้ง รวมทั้งการขยายตัวของจีนในช่วงเวลาเดียวกันไปยังเวียดนามและพม่า ทำให้ความต้องการผลิตผลของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพิ่มขึ้นอย่างมาก ถ้าหากจะต้องเจาะจงเลือกช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งว่าเป็นจุดเริ่มต้น “ยุคการค้า” ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การส่งผู้แทนการค้าของจีนคณะแรกในความควบคุมของนายพลเรือเจิ้งเหอผู้เป็นขันทีใน ค.ศ. 1405 น่าจะเป็นจุดเริ่มต้นที่เหมาะสมที่สุด (รีด, 2548, น. 13)

ในทัศนะของรีด กองเรือของเจิ้งเหอกระตุ้นการผลิตพืชผลของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อป้อนสู่ตลาดจีน และแม้ว่าต่อมาจักรพรรดิราชวงศ์หมิงจะยกเลิกนโยบายกองเรือและการค้าทางทะเลโดยรัฐ แต่การค้าระหว่างเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับจีนก็ดำเนินต่อไปด้วยเหตุผล 3 ประการ ได้แก่ (1) การบังคับใช้กฎหมายของราชวงศ์หมิงนั้นไม่เคร่งครัด ทำให้ในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 15 ไปจนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 ยังมีเรือแล่นไปมาระหว่างมณฑลฝูเจี้ยนกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อยู่เสมอ (2) การที่รัฐบรรณาการอย่างมะละกามีขพาหิต และอยุธยา ยังคงส่งทูตไปถวายบรรณาการ ณ กรุงปักกิ่งเพื่อหวังประโยชน์ทางการค้า ทำให้จักรพรรดิจีนต้องผ่อนปรนให้ค้าขายได้ตามสมควร และ (3) อาณาจักรริวกิวในทะเลจีนตะวันออกมีความสัมพันธ์ที่ดีกับทั้งราชสำนักจีนและพ่อค้าจีนที่ฝูเจี้ยน ริวกิวจึงมีสถานะเป็นพ่อค้าคนกลางที่ทำให้การค้าระหว่างเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับจีนดำเนินต่อไปได้ (รีด, 2548, น. 11-18)

รีดยังเสนออีกว่า ผู้ปกครองของอาณาจักรต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นำเอาความมั่งคั่งที่เกิดขึ้นจากการค้ากับจีนมาเสริมสร้างอำนาจของตนให้เข้มแข็งจนเป็นรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (absolutist state) ตัวอย่างที่เขายกขึ้นมาคือ อยุธยาในรัชสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (ค.ศ. 1448 – 1488)

ซึ่งกลายเป็นอาณาจักรที่มีระบบราชการที่ซับซ้อนที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีประมวลกฎหมายที่กำหนดตำแหน่งและสถานะของผู้คนในสังคมให้แน่นอน โดยข้าราชการจะได้รับที่ดินตามตำแหน่งราชการของตน และสูญเสียที่ดินเมื่อถูกปลดจากตำแหน่งหรือเสียชีวิต ทำให้ข้าราชการไม่มีที่ดินตกทอดไปยังลูกหลานจนเกิดเป็นอำนาจส่วนตัวขึ้นมาท้าทายกษัตริย์ได้ (รีด, 2548, น. 283-284) นอกจากนี้ ความมั่งคั่งจากการค้ายังทำให้กษัตริย์อยุธยาในคริสต์ศตวรรษที่ 17 มีพระราชทรัพย์ที่จะจ้างชาวต่างชาติเข้ามารับราชการเพื่อเสริมพระราชอำนาจและจัดการกับขุนนางไทยที่ทำนายพระองค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เห็นได้ชัดในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (ค.ศ. 1657 – 1688) ซึ่งหลักฐานของชาวฮอลันดาระบุว่า พระองค์เคยจับกุมขุนนางนับร้อยคนเนื่องจากสงสัยว่าคนพวกนี้วางแผนจะวางยาพิษพระราชธิดา (รีด, 2548, น. 273-278) กล่าวโดยสรุปในทัศนะของรีด การเดินเรือของเจิ้งเหอนอกจากจะส่งผลทางตรงคือความเฟื่องฟูของการค้าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้ว ยังส่งผลให้เกิดรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ขึ้นอีกด้วย²

2 อย่างไรก็ตาม จุดกำเนิดของสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังเป็นที่ถกเถียงกัน กุลลดา เกษบุญชู-มัต (Kullada, 2004, pp. 179-180) มองว่ารัฐอยุธยาไม่มีลักษณะของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ทั้งนี้เพราะ (1) พระราชอำนาจของกษัตริย์ยังจำกัดอยู่แต่บริเวณราชธานีและบริเวณชลใกล้เคียงเท่านั้น โดยในหัวเมืองที่ห่างไกลยังคงมีอำนาจส่วนท้องถิ่นซึ่งอำนาจส่วนกลางยังไม่สามารถเข้าไปจัดการปกครองได้โดยตรง และ (2) ในรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ข้าราชการจะต้องมีรายได้หลักจากเงินเดือนที่ได้รับพระราชทานจากกษัตริย์ เพื่อเป็นหลักประกันว่าพวกเขาจะทำงานตามที่พระองค์ มอบหมาย หากแต่ข้าราชการของอยุธยายังคงมีรายได้หลักจากการอาศัยตำแหน่งราชการเพื่อหาผลประโยชน์ กุลลดา มองว่า รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่แท้จริงเกิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือตรงกับปลายคริสต์ศตวรรษ ที่ 19

● การแพร่กระจายของศาสนาอิสลาม

ก่อนการมาถึงของเจิ้งเหอ ศาสนาอิสลามได้เข้ามาเผยแผ่ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้บ้างแล้ว ดังปรากฏหลักฐานว่าในคริสต์ศตวรรษที่ 11 มีชาวอาหรับอาศัยในอาณาจักรจามปา และในบันทึกของมาร์โคโปลโล (Marco Polo) ระหว่างเดินทางจากจีนกลับไปยุโรปเมื่อ ค.ศ. 1292 ก็ระบุว่าศาสนาอิสลามแพร่หลายในภาคเหนือของเกาะสุมาตรา (ฮอลล์, 2549, น. 209) อย่างไรก็ตาม มีข้อน่าสังเกตว่าหลังจากการเดินทางเรือของเจิ้งเหอสิ้นสุดลงในกลางคริสต์ศตวรรษที่ 15 ศาสนาอิสลามได้เผยแผ่เข้าไปถึงแหลมมลายูและหมู่เกาะเครื่องเทศอย่างรวดเร็ว ทำให้มีนักวิชาการจำนวนหนึ่งเสนอความเห็นว่าการเดินทางเรือของเจิ้งเหอน่าจะมีความสัมพันธ์กับการเผยแผ่ศาสนาอิสลามในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

เลียวเจียนอวี่ (Suryadinata, 2005) ตั้งข้อสังเกตว่า หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของจีนไม่ได้บันทึกกิจกรรมของเจิ้งเหอด้านการเผยแผ่ศาสนาอิสลามเอาไว้เลย ทั้งนี้เนื่องจากภารกิจหลักของเจิ้งเหอคือการสถาปนาความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการกับอาณาจักรต่างๆ ตามหลักการของลัทธิขงจื๊อ จีนจึงไม่สนใจที่จะบันทึกเรื่องอื่นนัก หากแต่ถ้าเราพิจารณาหลักฐานของฝ่ายเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่าง *The Malay Annals of Semarang and Cerbon (MASC)* แล้วจะพบว่ามีการบันทึกเรื่องการเผยแผ่ศาสนาอิสลามของเจิ้งเหออยู่ไม่น้อย บันทึกดังกล่าวระบุว่าช่วง ค.ศ. 1407 - 1419 เจิ้งเหอก่อตั้งชุมชนจีนมุสลิมในปาเล็มบัง ชาว ฟิลิปปีนส์ มลายู และจามปา การขยายตัวของชุมชนจีนมุสลิมทำให้ใน ค.ศ. 1423 จักรพรรดิราชวงศ์หมิงได้แต่งตั้งชาวมุสลิมเป็นกงสุลบนเกาะชวาเพื่อดูแลชุมชนจีนมุสลิมทั้งหมดในแถบทะเลจีนใต้ ชาว และปาเล็มบัง เลียวยอมรับว่าข้อมูลใน MASC อาจมีส่วนที่เป็นประวัติศาสตร์บอกเล่า (oral history) ที่คลาดเคลื่อนจากความจริงไปบ้าง หากแต่อย่างน้อยบันทึกดังกล่าวถือเป็นความทรงจำร่วม (collective memory) ที่ผู้คนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นสมุทรมีต่อเจิ้งเหอ

ขณะที่ขงหยวนจื่อ (Kong Yuanzhi) มองว่าเป็นไปได้มากที่เจิ้งเหอจะมีบทบาทเผยแผ่ศาสนาอิสลาม เพราะนับจากราชวงศ์หยวนเป็นต้นมา ชาวมุสลิมในจีนเพิ่มจำนวนขึ้นจนเป็นกำลังสำคัญในการโค่นล้มราชวงศ์หยวนของชาวมองโกลและสถาปนาราชวงศ์หมิงเมื่อ ค.ศ. 1368 อีกทั้งจักรพรรดิในต้นราชวงศ์หมิงก็อุปถัมภ์ศาสนาอิสลามเป็นอย่างดี นอกจากนี้ คณะเดินทางของเจิ้งเหอยังประกอบไปด้วยสมาชิกที่เป็นมุสลิมอีกหลายคน สภาพดังกล่าวน่าจะเป็นปัจจัยที่เอื้ออำนวยให้ชาวมุสลิมอย่างเจิ้งเหอทำการเผยแผ่ศาสนาอิสลามได้สะดวกมากขึ้น (Kong, 2008)

● เรื่องเล่าและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับเจิ้งเหอ

ในอินโดนีเซีย เมืองเซมารังบนเกาะชวาถือเป็นศูนย์รวมเรื่องราวและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับเจิ้งเหอ มีเรื่องเล่าสืบทอดกันมาว่า ในการเดินทางเรือครั้งที่ 5 คนสนิทของเจิ้งเหอนามว่า หวังจิงหง (Wang Jinghong) ล้มป่วยลงจนต้องนอนพักรักษาตัวที่เซมารัง หลังจากหายป่วยแล้ว เขาตัดสินใจตั้งรกรากอยู่ที่นั่นต่อไปโดยสอนให้คนในท้องถิ่นรู้จักการเพาะปลูก รวมทั้งยังเผยแผ่ศาสนาอิสลามให้แก่คนเหล่านี้ด้วย เมื่อเขาเสียชีวิตลง ผู้คนที่นี่จึงสร้างศาลเจ้าเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่เขาและเจิ้งเหอ และมีพิธีบูชาบุคคลทั้งสองทุกวันที่ 1 และ 15 ของเดือน และใกล้เคียงศาลเจ้ายังมีบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อว่าเจิ้งเหอเป็นคนขุดขึ้น ผู้คนจำนวนมากพากันมาดื่มน้ำในบ่อนี้โดยเชื่อว่าจะช่วยรักษาโรคและทำให้ร่างกายอ่อนเยาว์ (Levathes, 1994, pp. 190-191)

ในมาเลเซีย เรื่องราวของเจิ้งเหอรวมศูนย์อยู่ที่มะละกาเป็นหลัก มีเรื่องเล่าสืบทอดกันมาว่าเจิ้งเหอนำเจ้าหญิงจีนนามว่า ฮั่นลี่ปอ (Han Libo) มาอภิเษกกับพระเจ้าแผ่นดินมะละกา พร้อมทั้งนำชาวจีนกว่า 500 คนมาตั้งรกรากอยู่ ณ เนินเขาของมะละกาที่ปัจจุบันเรียกว่า Bukit China เจิ้งเหอจึงเปรียบเสมือน

ผู้ให้กำเนิดชุมชนจีนในมะละกา และมีการสร้างศาลเจ้าเจิ้งเหอเมื่อ ค.ศ. 1795 (Levathes, 1994, pp. 183, 192-193) นอกจากนี้ในมะละกายังมีตำนานปลาซานเป่า (Sanbao fish) โดยเล่ากันว่า เรือของเจิ้งเหอชนหินโสโครกแต่กลับไม่จม เมื่อเจิ้งเหอตรวจสอบจึงพบว่ามิปลาเข้าไปอุดรูรั่วของเรือ เขาจึงใช้มือจับปลาจนเกิดรอยนิ้วมือที่ตัวปลา ปลาชนิดนี้จึงได้ชื่อว่า “ซานเป่า” ซึ่งเป็นชื่อเรียกเจิ้งเหอ และเป็นปลาที่พบได้ทั่วไปในช่องแคบมะละกาและทะเลจีนใต้ (สืบแสง พรหมบุญ, 2548, น. 60)

ในประเทศไทยมีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และเรื่องเล่าที่ผู้คนเชื่อกันว่าเกี่ยวข้องกับเจิ้งเหอเช่นกัน สิ่งที่น่าสนใจคือ สถานะของเจิ้งเหอในไทยมิใช่เทพเจ้าเหมือนในอินโดนีเซียและมาเลเซีย หากแต่เป็นพระพุทธรูปในวัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่รู้จักกันในนามว่าพระพุทธรูปไตรรัตนนายก (หลวงพ่โต) เรื่องนี้ขัดกับข้อเท็จจริงที่ว่า วัดพนัญเชิงและพระพุทธรูปไตรรัตนนายกสร้างขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1324 ก่อนการสถาปนาอาณาจักรอยุธยาถึง 26 ปี และก่อนที่กองเรือของเจิ้งเหอจะมาถึงอยุธยากว่า 80 ปี จึงมีความเป็นไปได้ว่า การผูกโยงเจิ้งเหอเข้ากับพระพุทธรูปองค์ดังกล่าวอาจมาจากความเข้าใจผิดของชาวจีนโพ้นทะเล กล่าวคือ คำว่า “ซานเป่า” ซึ่งเป็นชื่อของเจิ้งเหอนั้นพ้องเสียงกับคำว่า “ซานเป่า” ที่หมายถึงพระรัตนตรัย และพระพุทธรูปไตรรัตนนายกก็มีชื่อเรียกในภาษาจีนว่า “ซานเป่าโฟกง” ชาวจีนโพ้นทะเลจึงนำเอาชื่อภาษาจีนของพระพุทธรูปไปปะปนกับคำว่า “ซาปอง” หรือ “ซานเป่ากง” ซึ่งเป็นชื่อที่ใช้เรียกเจิ้งเหอด้วยความเคารพ ความเข้าใจผิดนี้เองที่ทำให้เขามีสถานะกลายเป็นพระพุทธรูป (ศรัณย์ ทองปาน, 2549) นอกจากนี้ บริเวณอ่าวไทยแถบจังหวัดเพชรบุรีและสมุทรสงครามยังมีตำนานพื้นบ้านโบราณเรื่อง “มหาเกตรา” ซึ่งมีลักษณะที่ชวนให้คิดถึงกองเรือของเจิ้งเหอ ตำนานเล่าว่า

แต่เมื่อครั้งตึกดำบรรพ์พัน . . . ยังมีมหาเกตราสำเภาใหญ่หมึ่มหิมาลำหนึ่ง ว่าเป็นเทพยนิมิตร . . . ได้ท่องเที่ยวอยู่กลางทะเล กว้างยาวใหญ่ แต่ละด้านนับด้วยโยชน์ๆ เป็นประมาณ ในลำเกตรานั้นมีบ้านเรือน เรือกสวนไร่นาแบ่งไว้เป็นแพนๆ มีสิ่งสารพัดไว้นอนกต่างๆ เล่ากันว่าลำเกตรานั้นลอยอยู่ในทะเล ปรากฏราวกับบ้านเรือนที่ตั้งอยู่บนพื้นดินฉะนั้น สินค้าในลำสำเภานั้นมีสารพัดทุกอย่าง (ศรัณย์ ทองปาน, 2549)

สิ่งที่น่าสนใจก็คือ ในตำนานระบุว่าเรือดังกล่าวเป็นของชาวจีน โดยชาวบ้านเล่าว่าเรือชนกับภูเขาจนอัปปางลง ชาวจีนที่รอดชีวิตจึงขึ้นไปบนภูเขาแล้ว กู๋ร้องเรียกหาพรรคพวกที่ยังมีชีวิตอยู่ จึงเป็นที่มาของชื่อ “เขาจีนกู่” (ศรัณย์ ทองปาน, 2549)

ทั้งหมดนี้คือมรดกของเจิ้งเหอในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตามทัศนะของนักวิชาการ โดยอาศัยการอ้างอิงเอกสารหลักฐานเท่าที่ปรากฏ สิ่งที่น่าเสียดายก็คือ การวิเคราะห์เหล่านี้อาศัยเอกสารหลักฐานของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และชาติอื่นๆ มากกว่าของจีน เพราะเอกสารหลักฐานของราชสำนักจีนเกี่ยวกับเจิ้งเหอเหลืออยู่น้อยมาก อันเป็นผลจากความไม่พอใจของขุนนางและปัญญาชนจีนซึ่งมองว่าการเดินเรือของเขาในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 15 เป็นความพุ่มเพอญและขัดกับหน้าที่ของรัฐในอุดมคติแบบขงจื๊อที่ไม่ควรยุ่งเกี่ยวกับการค้าโดยตรง อีกทั้งยังเป็นการให้ชนที่ทำงานเกินหน้าที่ ทำให้หลัง ค.ศ. 1435 เมื่อราชวงศ์หมิงยกเลิกนโยบายกองเรือไปแล้ว ก็มีการเผาทำลายเอกสารหลักฐานจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับการเดินเรือในครั้งนี้ (FitzGerald, 1993, pp. 102-105) หากไม่เกิดการทำลายดังกล่าว นักวิชาการก็อาจมีข้อมูลมากขึ้นในการวิเคราะห์มรดกของเจิ้งเหอในภูมิภาคแห่งนี้ให้ชัดเจนกว่าที่เป็นอยู่

● สรุป

การเดินทางของเจิ้งเหอทั้ง 7 ครั้งในช่วง ค.ศ. 1405-1433 ส่งผลอย่างใหญ่หลวงต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กล่าวคือ ในทางการเมืองและเศรษฐกิจ การเดินทางของเขานำไปสู่การเติบโตของเมืองท่าอย่างมะละกา และยุคการค้าที่ทำให้กษัตริย์ในภูมิภาคนี้ความมั่งคั่งไปสร้างระบบราชการที่มีประสิทธิภาพ จนเกิดเป็นระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ขณะที่ในทางสังคมและวัฒนธรรม เจิ้งเหอมีบทบาทในการเผยแผ่ศาสนาอิสลามให้กว้างขวางยิ่งขึ้น รวมทั้งกลายเป็นตำนานเล่าขานและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ยังคงอยู่ในความทรงจำของผู้คนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตราบจนปัจจุบัน จึงไม่น่าแปลกใจที่เมื่อถึงวาระครบรอบ 600 ปีการเดินทางของเขาเมื่อ ค.ศ. 2005 รัฐบาลจีนจึงจัดงานเฉลิมฉลองโดยนำเจิ้งเหอมาเป็นสัญลักษณ์ของการเป็นเพื่อนบ้านที่ดีต่อกันระหว่างจีนกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากภูมิภาคนี้มีคนเชื้อสายจีนกว่า 20 ล้านคน และยังเป็นดินแดนนอกประเทศจีนที่เจิ้งเหอทิ้งมรดกไว้เป็นจำนวนมาก

เอกสารอ้างอิง

- ริด, เอ. (2548). *เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในยุคการค้า ค.ศ. 1450 – 1680: เล่มสอง การขยายตัวและวิกฤตการณ์* (พงษ์ศรี เลขะวัฒนะ, ผู้แปล; ท่านผู้หญิงวรณยูพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และ พรธรรณงาม เกษธรรมสาร, บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: ซิลค์เวอร์ม.
- ไรสเซอร์, อี. โอ. และ แพรแบงค์, เจ. เค. (2510). *อุอาร์ยธรรมตะวันออก เล่ม 3* (จำนงค์ ทองประเสริฐ นิทัศน์ ชูทรัพย์ วินิตา ไกรฤกษ์ และเชียน ชีระวิทย์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- ศรัณย์ ทองปาน. (กุมภาพันธ์ 2549). “เจิ้งเหอ เจียนห้อ แต้ฮั่ว และ 600 ปี ข้าปอกกง.” *สารคดี*, 21(252). สืบค้นเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2551, จาก <http://www.sarakadee.com>.
- สืบแสง พรหมบุญ. (2548). เจิ้งเหอ ข้าปอกกงและอุซาคเนย์. เอกสารหมายเลข 3 ประกอบการ *สัมมนาวิชาการเรื่อง “30 ปี ความสัมพันธ์ไทย-จีน 600 ปี ข้าปอกกง/เจิ้งเหอ กับอยุธยาและอุซาคเนย์”* วันศุกร์ที่ 25 พฤศจิกายน 2548.
- สุพัฒน์ ธัญญวิบูลย์. (2539). *เมืองท่ามะละกาในคริสต์ศตวรรษที่ 15*. (สารนิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้.
- ออสบอร์น, เอ็ม. (2544). *เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: สังคมประวัติศาสตร์* (มัทนา เกษกมล, พรธรรณงาม เกษธรรมสาร และ ธนาถีย์ (สุขพัฒน์ธี) ลิ้มปรัตนศิริ, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: ทรัสวิน (ซิลค์เวอร์มบุคส์).
- ฮอลล์, ดี. จี. อี. (2549). *ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: สุวรรณภูมิ-อุซาคเนย์ภาคพิสดาร เล่ม 1* (ท่านผู้หญิงวรณยูพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, เพ็ชรี สมิตร, ชูศิริ จามรมาน, เพ็ญศรี ดูก, ม.ล. รสสุคนธ์ อิสรเสนา, วิลาสวงส์

พงศะบุตร, แถมสุข นุ่มนนท์ และ ศรีสุข ทวีชาประสิทธิ์, ผู้แปล; ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, บรรณาธิการ; พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

Dreyer, E. L. (2007). Translations of Primary Sources. In *Zheng He: China and the Oceans in the Early Ming Dynasty, 1405-1433* (pp. 187-199). New York: Pearson Education.

FitzGerald, C.P. (1993). *The Southern Expansion of the Chinese People*. Bangkok: White Lotus.

Kong Yuanzhi. (2008). On the Relationship between Cheng Ho and Islam in Southeast Asia. *Kyoto Review of Southeast Asia*, 10 (August). Retrieved January 20, 2009, from http://kyotoreviewsea.org/Issue_10/Yuanzhi_eng.html.

Kullada Kesboonchoo Mead. (2004). *The Rise and Decline of Thai Absolutism*. Oxfordshire: RoutledgeCurzon.

Levathes, L. (1994). *When China Ruled the Seas: the Treasure Fleet of the Dragon Throne 1405-1433*. New York: Simon&Schuster.

Ma Huan. (1997). *Ying-yai Sheng-lan: The Overall Survey of the Ocean's Shores [1433]* (J. V. G. Mills, trans.). Bangkok: White Lotus Press.

Suryadinata, L. (2005). Zheng He, Semarang and the Islamization of Java: Between History and Legend. In L. Suryadinata (Ed.), *Admiral Zheng He and Southeast Asia* (pp. 72-93). Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.

Wolters, O. W. (1970). *The Fall of Srivijaya in Malay History*. Kuala Lumpur: Oxford University Press.

Journal
of Integrated Sciences

02

การเรียนรู้ของชุมชนผ่าน กระบวนการผลิตข้าวนาโยน ของเกษตรกร

ในเขตเทศบาลตำบลป่าต้นนาครีว
อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

The Study of Community Learning Process
Through Parachute Rice Transplanting
Process of Agriculturist in Patan Nakrua
Municipal District, Mae ta District, Lampang

ธนพงษ์ ลมอ่อน
Thanupong lomon